

Отримано: 5 квітня 2018 р.

Прорецензовано: 29 травня 2018 р.

Прийнято до друку: 1 червня 2018 р.

e-mail: pilguinata@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-2(70)-187-189

Пільгуй Н. М. До проблеми визначення англійської притчі як тексту та дискурсу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 2(70), червень. С. 187–189.

УДК: 811.111.2'81'42

Пільгуй Наталія Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРИТЧІ ЯК ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

У статті на основі компаративного аналізу дефініцій та попередніх досліджень уточнено лінгвістичний статус дискурсу англійської притчі. Визначено, що дискурс притчі охоплює два типи дискурсів. Комунікативна подія, герої, фабульність притчі, які пов'язані з конкретним оповіданням відносять його до художнього дискурсу, а підтекст і морально-етичний урок притчі є характеристиками повчального дискурсу.

Ключові слова: англійська притча, дискурс притчі, тексти малих форм, прагматична настанова.

Пильгуй Наталья Николаевна,

кандидат филологических наук, доцент кафедры делового иностранного языка и перевода,
Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»

К ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ПРИТЧИ КАК ТЕКСТА И ДИСКУРСА

В статье на основе сравнительного анализа дефиниций и предыдущих исследований уточнен лингвистический статус дискурса английской притчи. Определено, что дискурс притчи охватывает два типа дискурсов. Коммуникативное событие, герои, фабульность притчи, связанные с конкретным рассказом относят его к художественному дискурсу, а подтекст и морально-этический урок притчи являются характеристиками поучительного дискурса.

Ключевые слова: англоязычная притча, дискурс притчи, тексты малых форм, прагматическая установка.

Natalia Pilgui,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Business Foreign Language and Translation,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

THE PROBLEM OF DEFINING ENGLISH PARABLES AS TEXT AND DISCOURSE.

Based on the comparative analysis of definitions and previous studies, the article clarifies the linguistic status of the English parable discourse. It is defined that the parable discourse covers two types of discourses. A communicative event, heroes, a plot of the parable associated with a particular story correspond to the artistic discourse, and the subtext and the moral and ethical lesson of the parable are characteristics of the instructive discourse. The research asserts that the English parable discourse is a communicative event, aimed at alleging spiritual values of human existence; this goal is realized in the discursive strategies of indirect communication between the author and the reader and provides symbolic meaning to the common objects and events described in the parable. Therefore, the English parable is a means of indirect communication, which allows doubling the deep content by reproducing it in the addressee.

Key words: English parable, parable discourse, texts of small forms, pragmatic intention.

Притча вважається одним з найдавніших фольклорних творів дидактичного характеру, який є формою вираження само-свідомості певного народу та культури. Формування жанру класичної притчі пов'язують з етапом становлення морально-етичних норм суспільства, оскільки у притчах зберігається інформація з етнографії, історії, національної поведінки носіїв конкретної мови. У текстах притчі віддзеркалюються мовні та мовленнєві чинники крізь призму духовної культури, створюючи свої концептуальні картини світу, відображені у мовних картинах [3, с. 4]. Дискурс притчі, який є невід'ємною частиною ідеології певного суспільства, його морально-етичних норм, людської свідомості та пізнання на сьогодні вивчається фрагментарно, тому і досі залишається дискусійним поняттям, що зумовлює актуальність дослідження.

Мета дослідження – визначення місця дискурсу англійської притчі у лінгвістиці.

Мета передбачає виконання таких завдань:

1. Ідентифікація лінгвістичного статусу дискурсу англійської притчі.
2. Здійснення компаративного аналізу та систематизація дефініцій англійської притчі.
3. Визначення стану дослідженості, встановлення напрямків та перспектив подальшої лінгвістичної розвідки.

Предмет дослідження – загальні мовні, лінгвостилістичні та лінгвопрагматичні характеристики англійської притчі.

Об'єкт дослідження – сучасна англійська притча.

Зародження притчі як окремого жанру й типу тексту, його оформлення у вигляді окремого дискурсу і значна частина його подальшої історії співвідносяться з притчами, які наводяться у християнських текстах Нового Заповіту: синоптичних Євангеліях від Матвія (Gospel according to St. Matthew), Марка (Gospel according to St. Mark) і Луки (Gospel according to St. Luke) [11, с. 80; 11, с. 112]. Творцем притчі як окремого дискурсу вважають Самого Господа Ісуса Христа [11, с. 112].

В історичному плані, притча від початку свого становлення розвивалась як сукупність образотворчих прийомів в інших жанрах і як окремий жанр дидактичної літератури. Узагальнення у таких типах текстів мають повчальний характер, тут адресантом пропагуються моральні та релігійні настанови. Згодом, притча поступово еволюціонує до філософського жанру та змінює і поширює свої ідейно-естетичні функції. Вона починає сприйматись як доступний спосіб викладу «найвищих»

істин і тлумачення світу через символи і образи. Притче стає формою філософсько-естетичного осягнення дійсності й інструментом для пізнання буття і сенсу життя [9, с. 291].

Зазначимо, що у притчі поєднуються дві тенденції. З одного боку – це «прагнення осягнути сутність поточної повсякденності, історичного моменту через скрупульозний аналіз побуту», через життєву достовірність і детальні обставини людського життя; а з другого – «цілеспрямований рух на путі узагальненого, етично-філософського осмислення дійсності, наполегливе повернення до витоків явища, до «початку початка», коли «на перший план виходить зацікавленість до типового, вічно-людського, вічно-повторювального, позачасового, до області міфологічного» [12, с. 72–73].

Як справедливо зазначає українська дослідниця І. В. Богачевська, у різноманітних літературознавчих працях, а також у філософії та естетиці притча розуміється по-різному. Так, терміном «притча» може позначатися жанр, оповідання / текст, зображення, опис, спосіб або форма комунікації [1, с. 3–4].

У традиційних літературознавчих словниках притча визначається як «повчання на прикладі» [2, с. 52]; етичне повчання в алегоричній формі, що бере поетичний матеріал з людського життя [5, с. 47]; малий жанр повчальної або сатиричної літератури, невеликий твір у віршах або прозі [4, с. 236]; малий жанр дидактичної літератури, за основними ознаками схожий з байкою, за стилістикою – більш «високий» [6, с. 189].

Однак усі ці визначення не враховують прагматичну складову притчу, не характеризують притчу як дискурс. Серед визначень притчі з урахуванням зазначених характеристик найбільш смисливі є такі:

1. Притча – це коротка розповідь у прозовій або поетичній формі, що ілюструє одну або декілька повчальних історій, етичних уроків або дидактичних повчань, побудована на принципі аналогії, має прагматичну настанову іносказання, що супроводжується назвою і багатшаровість тлумачення його змісту на основі використання стилістичних можливостей метафори і порівняння [10, с. 80; 12, с. 110].

2. Притча розглядається як жанр і тип тексту та визначається як відносно коротка прозова (рідше віршована) розповідь про мовленнєві чи немовленнєві дії (описані так, нібито вони дійсно відбулися в житті людей, рідше – у світі тварин і які, зазвичай, не виходять за рамки реально можливого), в якій за допомогою прийомів непрямой комунікації, двоплановості, прозорої алегоричності, метафоризації, символізації, афоризації, драматизації та автології, а також шляхом оптимального вибору лексики (загальноживана, абстрактна, корпоративна, тематична) передається думка про сутність, що важко піддаються вербалізації та мають велику семантичну смисливість і впливають на свідомість адресата [15, с. 242].

У недавніх дослідженнях влучно зауважено, що притчу слід розглядати як дискурс, оскільки в ній відбувається передача складних ідей шляхом вилучення адресатом глибокого узагальненого смислу із описаних у тексті ситуацій. Імплицитна природа передачі ідей втілена в непрямій комунікації; це передбачає наявність певної дискурсивної (комунікативної) стратегії [13, с. 50].

Про когнітивно-прагматичний потенціал англійської притчі зазначалося і у низці наукових праць української дослідниці Ю.А. Мусієнко [7, с. 131; 15]. Її теоретичний аналіз притч в межах когнітивно-прагматичного дослідження текстів притч свідчить про нерозривний зв'язок перлокутивного навантаження в мовленнєвому акті з ментальними процесами особистості, що призводить до становлення моральних цінностей шляхом пізнання й інтерпретації. Вона цілком справедливо вважає, що зміст притчі є результатом спонтанного виявлення і подальшої обробки закодкованої інформації шляхом незліченної кількості разів усних переказів.

Лінгвістична розвідка довела, що зазвичай притча містить декілька шарів глибинного змісту; вона не обмежується поверховим фабульним, ситуативним змістом, і навіть її глибинні шари можуть діаметрально відрізнитися від поверхневого. Звідси виокремлюють так званий механізм активізації мислення реципієнта – інакомовлення, обов'язковий для притчі елемент [7, с. 131].

Н. Мухелішвілі та Ю. Шрейдер слушно вважають, що притча є символом, що вказує напрямок свідомості. Притча веде адресата до глибинної реальності буття, вона є символом, який треба «звільнити» від паразитарних контекстів. Вчені символічно називають текст притчі «мостом», через який необхідно пройти, щоб досягти істини. Притча робить поведінку вільною і відповідальною і в той же час вимагає від адресата, насамперед, бути особистістю. Засоби непрямой комунікації притчі дозволяють подвоїти глибинний зміст тексту через відтворення його в адресатові. [8, с. 103]. Автори статті розробили основи теорії притчового дискурсу, створивши класифікацію інтенцій, що складають «притчу». Вони зазначили, що поле інтенцій притчі має певні характеристики, пов'язані із семантикою й прагматикою притчових текстів. Автори наукової праці ідентифікують і описують сенсопороджуючу структуру, яку називають притчею, у межах, позначених інтенціями. За їхньою концепцією, інтенція існує як функція, здатна утворювати численні, але цілком передбачувані результати, наприклад, тексти притч [1, с. 4].

Отже, під притчовим дискурсом розуміють 1) комунікативну подію, що має на меті утвердження і передачу духовних цінностей людського існування, смислової етико-філософської істини, яка не може бути повністю виражена вербально; ця мета реалізується у дискурсивних стратегіях непрямой комунікації між адресантом та адресатом і надає шляхом узагальнення символічний смисл звичайним об'єктам і подіям у текстах притчі [13, с. 53]; 2) сукупність ситуативно обумовлених інтенцій, що формують притчові тексти. Суб'єктами інтенцій виступають автор та аудиторія притчі [1, с. 5].

Текст притчі, що містить у собі фабулу і тлумачення є висловлюванням, яке сформовано двома дискурсами, але має одну назву – «притча». Отже, будь-яке висловлювання, у характеристику якого входить притчовий елемент, може перебувати в межах одного значеннєвого поля, але належати до різних дискурсів [1, с. 5].

Українська дослідниця І. В. Богачевська характеризує слово притчі як авторитарне, яке внутрішньо є безпомилковим у своїй імперативності. Незважаючи на дидактичну спрямованість, це медитативне, «замкнуте» слово може існувати і без співрозмовника, тобто притчу можна розповісти собі самому і скористатися своєю мудрістю для осмислення особистого досвіду [1, с. 6].

Притча надає морально-етичний урок у вигляді абстрактного аргументу за допомогою конкретного оповідання. Типологічною ознакою англійського дискурсу притчі є наявність підтексту, який є свого роду прагматичною підказкою того, як

людина повинна поводитися, у що вірити / не вірити. [10, с. 95]. Такий морально-етичний урок досить явно демонструється у притчі *Two Friends in the Desert*:

Two friends were walking through the desert. At some point in the journey they had an argument and one friend slapped the other one in the face. The one who got slapped was hurt, but without saying anything, wrote in the sand, «Today my best friend slapped me in the face.» They kept on walking until they found an oasis, where they decided to take a bath. The one who had been slapped got stuck in the mire and started drowning, but his friend saved him.

After he recovered from his near drowning, he wrote on a stone, «Today my best friend saved my life.» The friend who had both slapped and saved his best friend asked him, «Why did you write in the sand after I hurt you and on a stone after I saved your life?» His friend replied, «When someone hurts us, we should write it down in sand where winds of forgiveness can erase it away, but when someone does something good for us, we must engrave it in stone where no wind can ever erase it.»

Learn to forgive and forget your hurts while being grateful for and remembering your benefits.

Безперечно погоджуємося, що притча як один із підтипів художнього дискурсу підлягає під загальне визначення дискурсу, а її цілі є індивідуальним проявом цілей художнього дискурсу. Дискурс притчі створюється для передачі глибоких соціально-значущих ідей і представлень про сутність людини, її мораль, її зв'язки зі всесвітом. Така мета не може ґрунтуватися на повністю раціональних уявленнях. Цим зумовлено введення у притчу символічного смислу, вибір якого відбувається на когнітивному рівні створення дискурсу. Надання символічного смислу звичайним подіям і діям персонажів – завдання дискурсивної стратегії, яка створюється і реалізується на прагматичному рівні дискурсу притчі [13, с. 51–52].

Дискурс притчі семантично багатшаровий і поліфонічний. У кожного читача / слухача притчі може бути своє тлумачення. Це цілком зрозуміло, проте головна мораль притч – це бажання людини жити за законами добра і справедливості. У цьому притчі однакові [11, с. 117].

Отже, дискурс притчі по суті охоплює два типи дискурсів: з одного боку, комунікативна подія, герої, фабульність, які пов'язані з конкретним оповіданням належать до художнього дискурсу; з другого боку, підтекст і морально-етичний урок притчі є характеристиками повчального дискурсу.

Перспективою подальших досліджень є ідентифікація загальних і специфічних характеристик притчі, дослідження та систематизація творів з елементами притчевості, а також дослідження притчі з синергетичної точки зору.

Література:

1. Богачевська І. В. Притча як об'єкт релігієзнавчого дослідження / І. В. Богачевська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Сер. : Філософські науки. – Житомир : Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка, 2012. – № 59. – С. 3–8.
2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / В. И. Даль. – М. : Olma Media Group, 2007. – Т. 3– 576 с.
3. Демченко Я. М. Турецька притча в прагматичному аспекті / Я. М. Демченко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : Київський університет, 2013. – Вип. 43, ч. 2. – С. 3–9.
4. Квятковский А. П. Поэтический словарь / А. П. Квятковский. – М. : Сов. Энциклопедия, 1966. – 376 с.
5. Литературная энциклопедия : Словарь литературных терминов / под ред. Н. Бродского, А. Лавретского, Е. Лунина. – М.; СПб.: Л. Д. Френкель, 1925. – Т 2. – 621 с.
6. Литературная энциклопедия терминов и понятий / гл. ред. А. В. Луначарский – М. : ОГИС РСФСР, Гос. ин-т «Сов. энциклопедия», 1929–1939. – Т. 9. – 832 с.
7. Мусієнко Ю. А. Когнітивно-прагматичний підхід до дослідження притчі / Ю. А. Мусієнко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Філологічні науки: Мовознавство. – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2011. – С. 130–134 с.
8. Мухелишвили Н. Л. Притча как средство инициации живого знания / Н. Л. Мухелишвили, Ю. А. Шрейдер // Философские науки. – 1989. – № 9. – С. 101–104.
9. Ночовка О. І. Притча як особлива форма філософування в давньоруській культурі / О. І. Ночовка // Філософія і соціологія в контексті сучасної культури: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2008. – С.288–294.
10. Шпетный К. И. Особенности притчи как художественного дискурса: предварительные замечания / К. И. Шпетный // Вестн. Моск. гос. лингвист. ун-та. – М. : МГЛУ, 2013(6). – Вып. 25 (685). – С. 116–135.
11. Шпетный К. И. Притча как религиозно-художественный дискурс / К. И. Шпетный // Вестн. Моск. гос. лингвист. ун-та. – М. : МГЛУ, 2014. – Вып. 18 (708). – С. 109–122.
12. Якименко В. Границы и возможности: миф и притча в современной литературе // Вопросы литературы / В. Якименко. – 1978. – Вып. № 11. – С. 82–83.
13. Яремчук І. М. Німецькомовна притча: лінгвостилістичний та прагматичний аспекти: автореф. канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови / І. М. Яремчук. – Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2013. – 20 с.
14. Musiienko Yu. Linguo-Cognitive And Pragmatic Features Of The Prosodic Organization Of English Parables / Yu. Musienko / Lege Artis : Language yesterday, today, tomorrow. – Vol. II. – No 1, 2017 – P. 210-261. – Access : <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/lart.2017.2.issue-1/lart-2017-0006/lart-2017-0006.pdf>.
15. Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils : Die deutsche Versfabel vom 13.–21. Jahrhundert / L. Pichtownikowa // Ukrainische Beiträge zur Germanistik : Band 5. – Aachen : Shaker Verlag, 2008. – 322 S.